

TIASA

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 16, Mart 2018, s. 488-505

Özlem GÜMÜŞER

Sivas Milli Eğitim Müdürlüğü, Tarih Öğretmeni, gumuser58@hotmail.com

ALİ REŞAT VE ALİ SEYDİ'NİN RESİMLİ VE HARİTALI TARİH-İ OS- MANÎ KİTABINDAN SULTAN ABDULHAMİT DÖNEMİNİN VE 31 MART VAKASININ ANLATIMI¹

Özet

Bu çalışmanın amacı 1911'de Ali Reşat ve Ali Seydi tarafından Rüştüye Mekteplerinde okuyan öğrenciler için yazılan Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmanî adlı ders kitabından hareketle Sultan Abdulhamit dönemini ve 31 Mart Vakası'nı değerlendirmektir. İktidar politikalarında şüphesiz en etkili araç okullardır. II. Meşrutiyet döneminde iktidarın el değiştirmesi ile eğitim yeniden yapılandırılmıştır. Yeni iktidarın yanında yer alan yazarlar, tarih ders kitabı vasıtasıyla öğrencilere milletin çektikleri sıkıntıların kaynağı olarak II. Abdulhamit'i göstermişlerdir. Millet'in içinde bulunduğu durumdan kurtulma adresini ise 10 Temmuz 1324 Kıyam-ı Umûmîsi (II. Meşrutiyet'in İlanı) olarak işlemişlerdir. Nicel ve nitel açılarından kitabın incelendiği bu çalışma aynı zamanda yazarların tarih öğretiminde düşünce ve beklentilerini ortaya çıkaracaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Abdulhamit, II. Meşrutiyet, 31 Mart Vakası

¹ Bu makale 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur

**THE EXPRESSION OF THE SULTAN ABDULHAMİT'S PERİOD AND
THE 31ST MARCH EVENT FROM THE BOOK OF ALİ REŞAT AND ALİ
SEYDİ CALLED " ILLUSTRATED AND MAPPED HİSTORY OF
OSMANİ"**

Abstract

The aim of this study is to evaluate the period of Sultan Abdulhamit and the March 31st event within the view from the book titled "Illustrated and Mapped History of Osmani" written by Ali Reşat and Ali Seydi in 1911 for the students who study in the Rüştiye Local School. Undoubtedly, the most effective instrument in the ruling politics are the schools. In the period of II. Constitutional Monarchy, education was restructured by the change of power. The authors, standing beside the new government, showed II. Abdulhamit as a source of distress to the students through the history textbook. They have imposed the idea that the only way to get rid of this situation the society experiencing is the 10th June The General Rise Up (II. Constitutional Monarchy) This study, in which the book was examined during both quantitative and qualitative respects, will also reveal thoughts and anticipations in history teaching.

Keywords: II. Abdulhamit, II. Constitutional Monarchy, 31 March Event

1. GİRİŞ

Eğitimin temel amacı yetişmekte olan bireylere doğru bilinç oluşturmaktır. Bunun oluşabilmesi için esas olan önyargıların önüne geçmektir. İdeolojinin temsil sığınağı tehlikeli anlamlar, iktidar yetkisini ellerinde bulunduranların tercihi olmaktadır. Böyle bir tercihin benimsenmesinden maksat, kendi politikalarına haklılık kazandırmaktır. Zaman içinde tarih eğitimi bu amaca hizmet için iktidar failleri tarafından güdümlenmiştir. Tarih eğitiminin kasıtlı propaganda aracı yapılması, deyim yerindeyse politize edilmesi aynı zamanda öğrenciyi de güdümlenecektir. Politikalarını hızla yayma telaşı içinde olanların bu yolu kullanması, güdümlenen tarafın onayını alma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Bir milletin varlık ve ilerleme sebebi olan Osmanlı maârifî, sultan Abdulhamit zamanında merkezden kontrol altına alınmıştı. (Türk, 2014: 65) Kontrol altında tutulan bir başka olgu ise tarih yazımı olmuştur. Tarih yazımı kendini anlatmayı amaçlayan ve siyaset etrafında dönen bir üsluba sahip olması (Akagündüz, 2014:114) sebebiyle bu durum beraberinde kurguyu da getirmiştir. Sultanın iktidarının sona erdirilmesi ile Meşrutiyet idaresinin yeniden tesisi beraberinde eskinin alışkanlıklarında da değişikliğe sebep olmuştur. Değişimi sağlayanlar ise yurt dışında öğrenim gören Yeni Osmanlılar'dır. Değişimin yaşandığı önemli adreslerden biri de eğitim- öğretimdir. Böylece Tanzimat ile başlayan değişim ve gelişim süreci, 1908 İnkılabı diğer bir ifade II.Meşrutiyet'in İlanı ile devamlılık göstermiştir. İnkılabın ulaşmak istediği hedeflerin ilki nitelikli eğitim sistemi oluşturarak devletin ve toplumun ihtiyaçlarına çareler bulmaktır.

TİDSAD

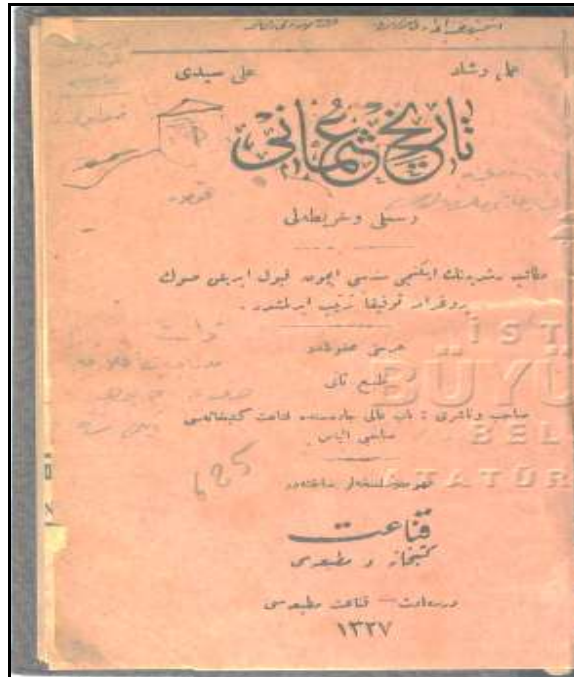
1869 Maârif-i Umûmiye Nizâmnamesi ile Osmanlı müfredatına giren tarih derslerine

(Safran, 2006: 145) Meşrutiyet döneminde farklı misyon yüklenecektir. Dönemin ünlü eğitimcilerinden Satı Bey, tarih derslerinin ideolojik ve siyasi bilinçlenme açısından en güçlü araç olduğunu şu sözleri ile dile getirmektedir: “*İdare-i mutlakanın kötülüklerini, idare-i meşrutiyetin iyiliklerini, hürriyet için verilen cansiperane mücadeleleri göstererek meşrutiyet hakkında samimi bir bağlılık husule getirir*” (Çalen, 2013:236). Bu noktadan hareketle tarih ders kitabı, yeni iktidarların meşruiyetine yönelik yatırımlar yapacaktır. Özellikle 1911 tarihli Maârif Kanunu’nda yapılan değişiklik sonrasında Doğan, İttihat ve Terakki yönetiminin öncelikle eski rejimi ve onun sembolü haline gelmiş olan II. Abdulhamit’i yüceltici ifadelerin ders kitaplarından çıkarıldığı bunun yerine bir taraftan yeni rejimi öven ifadelerin yerleştirildiğini söyler (Doğan, 1994: 70-79). Çalışmamızda II. Meşrutiyet’in ilanı ile değişen iktidarın söylemlerinin tarih ders kitabında nasıl yer aldığını belirleyeceğiz. Ayrıca ders kitabının biçimsel özellikleri ve içeriğini analiz edeceğiz. Rüştiye mektepleri için hazırlanan bu ders kitabı, iktidarların kendilerini anlatmada çocuklara nasıl bir yol izlediklerini de açığa çıkaracaktır.

2. Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmanî Adlı Kitabın Biçimsel Özellikleri

Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmanî * adlı eser, Ali Reşat ve Ali Seydi tarafından müşterek olarak kaleme alınmış; eserde öğretim ilke ve yöntemleri genişçe uygulanmıştır. Rumî 1327 (1911) de ikinci baskısı yapılan çalışma “ rüştiye mekteplerinin ikinci senesi için son programa uygun olarak ” hazırlanmıştır. Bu ifadeden kitabın yeniden gözden geçirilerek yeni program dahilinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Hiçbir baskı hatasına rastlanılmayan ders kitabı yüz kırk dört sayfadan oluşmaktadır.

Şekil 1. Resimli ve Haritalı Tarih-i Osman-i Adlı Kitabın İç Kapağı

TİDSAD

Öğrencinin merkeze alındığı kitapta dikkat çekici yöntem ve teknikler yer almaktadır. Sualler- muhakeme- hülasa gibi yöntemler hemen hemen tüm hükümdarın sonunda başlık halinde verilmiştir. Uygulanan yöntemler öğrencilerin yorumlama, fikir yürütme ve sonuç çıkarma kabiliyetini belirlemeye yöneliktir. Sualler kısmında sorular şu şekildedir: “ *Sultan Cem kimdir ve ne oldu? Cem vakiasından sonra Bayezid-ı Sanî ne yaptı? Anadolu’da kimlerle ve ne sebeple muharebe edildi?* ” Bu sorular öğrenciyi metne geri dönmeyi sağlarken öğretmen olmadan da cevapları metinde aramayı amaçlayan niteliktedir. Muhakeme kısmında yer alan sorular ise şu şekildedir: “ *Mısır sultanının Sultan Cem’i himaye etmesi Osmanlı hanedanına karşı bir hürmeti mi idi? Yoksa ihaneti mi idi?, “Kanuni Sultan Süleyman Hazretleri Macaristan ve Avusturya seferlerini icra edeceğine pederleri gibi Şark hükümetleri ile uğraşsa idi yani İttihad-ı İslam’a çalışsa idi; Osmanlılar hakkında daha hayırlı olmaz mı idi? ”*. Bu sorular ise öğrenciyi kendi sözlerini söyleme imkanı tanıyacak niteliktedir (Gümüser, 2017:144). Kullanılan bu yol, dönemin tarih öğretimi hakkında bir usulün takip edildiğini de göstermektedir. Kitabın yazarlarından Ali Reşat tarih eğitiminde takip edilecek yöntemi şu cümle ile açıklamıştır: “ *Muallim vakayi-i azime-i tarihiye üzerine evvela şakirdin nazar-ı dikkatini celb eder; sonra muhakeme ve münakaşaya girer, bu vakayiden her birinin terbiyeye ne suretle hizmet edeceğini kendi kendine bulur*” (Çalen, 2013: 244). Kitap tam da sözü edilen bu yöntemle yazılmıştır.

Ders kitabında dikkat çekici en önemli özellik, görsel materyallerin bolca kullanılmasıdır. Kitapta 52 adet resim ve fotoğraf ile 8 adet harita yer almaktadır. Görseller, öğrencinin derse karşı motivasyonunu canlı kılmak açısından çok önemlidir. Harita ve resimler sayesinde öğrencide mekân algısı soyut olmaktan çıkmıştır. Öğrencilerin kelime bilgisine katkı sağlaması açısından “ *Lugatçe* ” ile devletin doğuşu, gelişimi ve milletin fedakârlıklarının anlatıldığı “*Lahika* ” başlıklı bölüm yer almaktadır.

Geleceğe doğru mesafe almak için fedakârlık tavsiyesinin işlendiği ek (Lahika) bölümünde devletin son zamanlardaki durumu ise şu şekilde işlenmiştir: “ *Bir asır kadar bütün cihanın bizim ile uğraşması yüzünden memleketimizde ilim ve marifete ehemmiyet verilemediğinden bi’l-netice ahlaki umumiyenin bozulmasından ve taassubun galebesinden ibarettir ki: hele son zamanlarda devlet ne yapmak istemiş ise ahali ve askeri takımı saika-ı cehalet ve taasubla ona mani olmuştur.*” (Ali Reşat -Ali Seydi, 1327:140) Arkasından içinde bulunulan durumdan kurtulmanın reçetesi verilmiştir. “ *Bundan böyle birbirimizi sever, el ele verüb çalışır ve vatanın, milletin ne demek olduğunu anlar isek pek yakın zamanda Avrupa’nın en medeni kavimleri sırasına geçeceğimize şüphe edilemez* ”(Ali Reşat- Ali Seydi, 1327:141) denilerek vatan ve millet sevgisinin önemi vurgulanmıştır.

Eserde, Kayılar'ın çoğalan koyunlarına mera bulmak için Halep'e geçmek istedikleri yolda Fırat nehrini geçerken Süleyman Şah'ın boğulduğu, kabilenin bir kısmının vatanlarına döndüğü, diğerlerinin ise Süleyman Şah'ın oğlu Ertuğrul Bey ile Konya ovasına geldikleri, o sırada iki ordunun savaştığı, savaşanlardan zayıf olanına yardım edildiği, yardım edilen tarafın Konya'da hükümet eden Selçuklu Devleti olduğu anlatılmaktadır.

Tatar ordusu ile savaşan Selçuklu hükümdarı Alaeddin'e yardım sonrasında Ertuğrul Bey ve maiyetinin Domaniç yaylası ile Söğüd nahiyesine yerleştirildiği Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra Osman Gazi'nin kabilesine reislik ettiği işlenmiştir.

Osman Gazi'nin Emâreti sırasında İnegöl hakimi Nikola'nın saldırısı ve mağlubiyeti, Karacahisar'ı zaptetmesiyle sultan Alaaddin tarafından kendisine beylik verildiği (683) beylik alameti olarak beyaz bayrak, davul gönderildiği, Bilecik ve İnegöl'ü zaptettiği, devletin istiklalinin 699 senesi olduğu, İzmîd, Karamürsel'in zaptı ve Bursa'nın alınması anlatılan konulardır.

Orhan Gazi (726- 761) döneminde Bursa'nın alınması ve başkent yapılması, ağabeyi Alaaddin Paşa'nın vezir olması, kanunlar yapması, yeniçeri piyade birliklerini kurması, sikke bastırılması, İzmîd ve Karamürsel'in alınması, Maltepe'de Rum İmparatorluğu ile savaş, Karesi sancağının zaptı, oğlu Süleyman Şah'ın (858) 50-60 kişilik birlikle Edincik civarından Rumili, Gelibolu, Bolayır, Malkara'nın zaptı bahsedilen önemli olaylardır.

Sultan Murat Hüdavendigar (761- 891) döneminin olayları teferruatlı anlatılmıştır. İlk olarak sultanın Rumili'de fütühatı başlayacaktır. Karaman Beyi'nin hücumu üzerine yöneldiği, Ankara şehrinin zaptı, Papa'nın teşvikiyle kurulan Sırp, Macar, Bulgar, Ulah ittifakı üzerine Hacı İlbey komutasında ordu ile yürütmesi, Edirne, Manastır, Siroz, Filibe, Silistre, Niş, Niğbolu şehirlerinin zaptı, Karadeniz Boğazı'ndaki Kilyos Kalesi'nin alınması hatta Ayastefanos'a kadar gelindiği, Edirne'nin başkent yapılması (767), Kosova Muharebesi, Muhakeme- Hülasa konu edinilmiştir.

Yıldırım Bayezid (891-895) devrinde ise bahsedilen olaylar şunlardır: İstanbul'un muhasarası ile Bizans imparatorunun hal'edilmesi, Anadolu fütühatı (Saruhan, Menteşe, Aydın ve Konya'nın zaptı), Ulah Seferi, Güzelcehisar'ın yaptırılması, Niğbolu vakası ve zaferi, Niğbolu zaferi üzerine Mısır'daki halife tarafından Sultan Bayezid'a (Sultan-ı İklim-i Rûm) ünvanının verilmesi, Ankara vakası (Asya'dan gelen Timurlenk'in Sivas'a gelmesi) Osmanlı ordusunun mağlubiyeti (805), Yıldırım Bayezid'in ahvali, Fasıla-i Saltanat (Timurlenk'in sultan Bayezid'i esir etmesi üzerine sultanın mahdumlarından beşinin birbirleriyle 11 yıl savaşması ve kan dökülmesi ve 816'da Çelebi Mehmed'in galip gelerek tahta culûs etmesi) Muhakeme- Hülasa

Sultan Mehmed Han (816-821) başlığı altında konu edilen olaylar ise şunlardır: Anadolu'da isyan eden Cüneyd Bey ve Karamanoğulları isyanlarının bastırılması, Ulah Bey'i üzerine asker gönderilmesi, Venediklilerin Çanakkale Boğazı'nı taciz etmeleri, Ankara muharebesinde kaybolan şehzade Mustafa Çelebi'nin kendisi olduğu iddia edilen Düzme Mustafa isyanının bastırılması, mehdilik iddiasında bulunan şeyh Bedrettin'in Siroz'da idam edilmesi

Sultan Murad-ı Sanî (821- 855) devri ise kitapta şu şekilde anlatılmaktadır: Rumili'de tekrar eden Düzme Mustafa isyanı ve yakalanıp idam edilmesi, 20 bin asker ile İstanbul muhasarası ve muhasaranın kaldırılması, Kastamonu ve Germiyan arazilerinin Osmanlı memleketine katılması, Selanik ve Yanya'nın tekrar fethi, Belgrad'ın muhasarası, Yanko Hünyad'ın Osmanlı Devleti'ni iki kez mağlup etmesi, sultanın tahtı 14 yaşındaki oğlu şehzade Mehmed'e bırakması ve Manisa'ya çekilmesi (847), şehzade Mehmed'in tahta geçmesinin Avrupalılar'ca fırsat bilinmesi, Varna Muharebesi ile Sultan Murad'ın tahta yeniden çıkması ve Varna zaferi, Mora'nın istirdadı ve Arnavudluk'ta İskender Bey'in galesi, 852'de Yanko Hünyad'ın kıskırtmasıyla ortaya çıkan İkinci Kosova Savaşı'nda Osmanlılar'ın zaferi, Sultan Murad'ın irtihali, Muhakeme- Hülasa

3.1. Devr-i İstila (855- 1003)

Fatih Sultan Mehmed Han-ı Sanî Devri (855-886) başlıklı bölümde ise Sultan Mehmed'in ikinci kez tahta çıkması, Karamanoğlu isyanı, İstanbul'un kuşatılması ve fethi (857), Kara Halil Paşa'nın katli, Sırbistan ve Mora fütühatı, Bosna- Hersek'in ve Arnavutluk'un vesair bilâdın fethi, Venedik muharebesi, Karaman diyarının zaptı (871) , Uzun Hasan Vakası (878), Kırım'ın fethi (880), Eflak ve Boğdan seferi, Gedik Ahmed Paşa komutasındaki İtalya seferi ile Otranto'nun zaptı, Fatih'in irtihali anlatılmış; Muhakeme ve Hülasa ile bölüm tamamlanmıştır.

Bayezid-ı Sanî (886–916) devrinde ise sultanın kardeşi Cem'in isyan ederek Yenişehir civarında sultanın ordusuna yenilmesi ve yaralanmış olarak Mısır'a kaçması, Cem'in hacca gitmesi ve dönüşte Karaman dolaylarında tekrar isyan ederek yenilmesi, Rodos şövalyelerine sığınan Cem'in Fransa'da yedi yıl hapis yattıktan sonra Papa'ya teslim edilmesi, Napoli'de zehirlenerek öldürülmesi detaylı olarak anlatılmıştır. Yine Sultan Bayezid-ı Sanî döneminde Kili ve Akkerman kalelerinin alınması, Adana civarındaki Ramazanoğulları aşiretinin Mısır hükümeti ile Osmanlı aleyhine hareket etmesi, Cem vakası ile Osmanlı – Mısır gerginliğinin devam etmesi ve Tunus hakiminin arabuluculuğu ile iki devlet arasında yapılan barış detaylıca anlatılan ikinci konudur. Bunlardan başka Kemal Reis komutasında Osmanlı donanmasının Haçlı donanmasını perişan etmesi, Şehzadeler Meselesi, Terk-i Saltanat ile Çorlu'ya çekilen hükümdarın yerini Sultan Selim'e bırakması. Muhakeme- Hülasa

Şah İsmail'in Şii tehdidine karşı Çaldıran Muharebesi ve zaferi (920), Tebriz ve Gürcistan'ın Osmanlı'ya ilhakı, Bitlis, Musul, Mardin, Diyarbakır dolaylarının Kürdistan'ın fethi, Zülkadriye hükümetinin ihaneti ve topraklarının Osmanlı'ya ilhakı, Mercidâbık cengi (922) ve zaferi ile Halep, Şam, Suriye ve Kudüs'ün zaptı, Mısır'ın fethi ile hilafetin Osmanlı'ya intikali, şirpençe illeti sebebiyle vefat etmesi Yavuz Sultan Selim-i Evvel (916- 926) devrini anlatan olaylardır.

Kanuni Sultan Süleyman-ı Evvel (926-974) devrinin olayları ise şu şeklide anlatılmıştır: Belgrat Kalesi'nin ve Rodos adasının alınması, Viyana Muhasarası (935) başarılı olunamaması, Irak, Arab ve Acem seferleri, Macaristan'ın külliye fethi ve bir vilayet haline ifrağı, İran seferleri, Son Avusturya seferi (974), Piyale Paşa tarafından Sakız Adası'nın fethi. Muhakeme ve Hülasa.

Devletin tüm işlerinin vezir Sokollu Mehmed Paşa'ya bırakılması,(Özdemir oğlu Osman Paşa komutasında) Yemen kıtasının tamamen fethedilmesi, Piyale Paşa tarafından Kıbrıs adasının alınması, İnebahtı bozgunu ve Tunus'un fethinin tamamlanması Sultan Selim-i Sanî (974-982) devrinin önemli olaylarıdır.

Sultan Murad-ı Salîs (982-1003) döneminin önemli olayları ise şunlardır: İran seferi, Kars ve Nahçıvan'ın alınması, 986'da Sokollu Mehmed Paşa'nın vefatı, devletin içişlerinin bozulması ve ıslahata ihtiyaç duyulması, Avusturya seferi ve Sultan Murad-ı Salîs'in irtihali. Muhakeme – Hülasa

3.2. Devr-i Tevkif ve İnhitat

Sultan Mehmet Han-ı Salîs (1003–1012) başlıklı bölümde Avusturya seferleri ve bu seferlerin hazineyi boşaltması, İstanbul'da kıtlığın başlaması, yeniçeri isyanları, Eğri seferi ve zaptı, Eflak'ın isyanı, Kanije kalesinin fethi, Anadolu'da Celalî isyanlarının başlaması ve İran şahı Şah Abbas'ın bunu fırsat bilerek Tebriz'i geri alması ile 37 yaşında hükümdarın vefat etmesi gibi olaylar değerlendirilmiştir.

On dördüncü padişah olup on dört yaşında padişah olan ve on dört sene saltanat süren Sultan Ahmed Han-ı Evvel (1012–1026) devrinde ise şu olaylara değinilmiştir: Avusturya seferi ve Uyvar Kalesi'nin zaptı, Zitvatorok Muahedesi ve bu antlaşma ile Osmanlı- Avusturya savaşlarının son bulması, Celalî isyanlarının artması, Kuyucu Murad Paşa'nın Anadolu'daki isyanları bastırması, İran'ın önceki antlaşmaya uymaması ve harp ilan edilmesi, sultanın vefatı. Muhakeme- Hülasa

Sultan Mustafa Han-ı Evvel (1026-1207 ve 1032) dönemi ile ilgili önemli bir olay olmadığı yerine büyük biraderi sultan Osman-ı Sanî'nin dönemi (1027–1031) ile ilgili olarak şu konular işlenmiştir: İran ile sulh antlaşmasının yapılması, Lehistan seferi ve yeniçerilerin bu seferdeki edepsizlikleri, yeniçerilerin sultanı şehit etmeleri (1031) . Sultan Mustafa'nın ikinci kez cülusunda yeniçerilerin başıboş davranmaları sebebiyle İran'ın Bağdat'ı ele geçirmeleri, eşkıyaların Anadolu'daki isyanları bahislerine değinilmiştir.

12 yaşında tahta geçen Sultan Murad-ı Rabi'nin (1032-1049) devrinde gelişen olaylar şunlardır: Kırım Han'ın isyanı, Mısır, Yemen ve Hicaz'da altı- yedi sene süren karışıklıklar, isyanların şiddetle bastırılması, ıslahatlara girişilmesi, Irakeyn seferi ile Bağdat'ın fethi, sultanın 41 yaşında vefat etmesi. Muhakeme- Hülasa

Sultan İbrahim (1049-1058) döneminde ise şunlar yaşanmıştır: Sultanın devleti idareye muktedir olmaması, devlet yönetimini kadınlara bırakması, Cinci Hoca denilen kişinin karışıklıklar çıkarması, 23 yıl süren Girit muharebesinin başlaması ve şehit edilmesi. Lakabı "Avcı" olan Sultan Mehmed Han-ı Rabî (1057-1099) devrinin önemli olayları 3 devreye ayrılarak şöyle anlatılmıştır: - Çocukluk devrinin karışık olması , - Köprülü Mehmed ve Fazıl Ahmed Paşaların sadarete bulunduğu zamanlarda uygunsuzlukların engellenmesi, - Devletin büyük ve uzun muharebelerde vaktini geçirmesi, Viyana'nın ikinci kez muhasarası ve Sengator muharebesi, Girit'in alınması onun zamanında olmuştur.

TİDSAD

Sultan Süleyman-ı Sanî (1099-1102) döneminde ise saltanattan rızası ile çekilen sultan Mehmed-i Râbî yerine sultan Süleyman-ı Sanî devrinde yeniçerilerin edepsizliklerinden ve bundan istifade eden Avusturyalılar'ın Macaristan'dan Belgrad ve Uyvar kalelerini alması, Venedikliler'in ise Atina'yı alması, Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın buraları geri alması ile yaptığı ıslahatlardan bahsedilmektedir. Sultan Ahmed Han-ı Sanî (1102- 1106) devrinde ise Avusturya ile yapılan savaşta Sadrazam Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın şehit edilmesi ile ordunun mağlup olması anlatılmıştır.

Sultan Mustafa Han-ı Sani (1106-1115) devrinde ise ilk olarak Avusturya seferi ile Macarlar'ın yenilgiye uğratılması, Sakız'ın Venedikliler'den alınması, Avusturya'nın Temeşvar Kalesi'ni yeniden ele geçirmesi üzerine Macaristan seferi, Rus çarı Deli Petro'nun Azak Kalesi'ni zaptı, Karlofça Muahedesi (26 Recep sene 1110), Edirne Vakası ile sultan Mustafa'nın vasıflarından bahsedilmiştir. Muhakeme- Hülasa

Sultan Ahmed Han-ı Salîs (1115-1143) Sultan Mustafa'nın saltanattan çekilmesiyle tahta geçen hükümdarın dönemi ile ilgili olarak şunlar anlatılmıştır: Yeniçeri ayaklanmalarının bastırılması, Prut muzafferiyeti ve muahedesi (1123), Venedik'e harp ilan edilmesi ve Mora'nın alınması, Hersek'teki itaatsizliklerin önlenmesi, Avusturya seferi (1128) ve mağlubiyeti. Buna göre Temeşvar ve Belgrad kalelerinin düşmesi, Pasarofça Muahedesi (1130), İran muharebeleri ile Damat İbrahim Paşa devrindeki matbaanın açılması.

Sultan Mahmud Han-ı Evvel (1143-1168) devrinde İran muharebelerine devam edildiği, Nadir Şah'ın mağlup edilmesi, 1144'de İran ile muahede yapılması, Rusya'nın üç taraftan Osmanlı'ya saldırması, Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa'nın komutasındaki ordunun Rusları Babadağ'ında bozguna uğratması, Avusturya – Rusya ittifakı karşısında Osmanlı'nın savaşa mecbur kalması, Bosna valisi (Hekimoğlu Ali Paşa)nın Avusturya ordusunu perişan etmesi ile Fransa aracılığı ile Belgrad Muahedesi'nin imzalanması dönemin önemli olayları arasında anlatılmıştır.

Sultan Osman Han-ı Salîs (1168-1171) devrinde ise saltanatının üç yıl sürdüğü ve önemli bir vukuatın olmadığı anlatılırken; Sultan Mustafa Han-ı Salîs (1171-1187) devrine ait şu konulara değinilmiştir: Sadrazam Koca Ragıp Paşa'nın ıslahatlarıyla ilk zamanların rahat geçtiği, büyüyen Rusya'nın Lehistan'a karışması ve Lehliler'in Osmanlı'dan yardım istemesi üzerine Ruslar'a harp ilan edilmesi, Tuna'yı geçen Ruslar'ın Osmanlı'yı mağlup etmesi ile Bükreş Antlaşması'nın imzalanması.

Sultan Abdulhamid Han-ı Evvel (1187-1203) devrine ait önemli olaylar ise şu şekilde belirtilmiştir: Kaynarca Muahedesi (1188) ve muahedeye göre belirlenen şartlar şunlardır – Kırım Hanlığı müstakil olacak - Osmanlı Devleti Rusya Hükümeti'ne tazminat verecek – Romanya'ya imtiyaz i'tâ olunacak. Sonrasında ise Rusya'nın bahaneler ile Kırım'ı ilhak etmesi (1197), Rusya'nın Osmanlı aleyhine Avusturya ile ittifakı üzerine Rusya'ya savaş ilan edilmesi ve böylece Avusturya'nın da savaşa dahil olması, Koca Yusuf Paşa komutasındaki ordunun Avusturya'yı yenilgiye uğratması ancak Rusya karşısında mağlup olması ile Özi kalesinin kaybı. Muhakeme – Hülasa

3.3. Devr-i Teceddüd

Sultan Selim Han-ı Sâlis (1203-1222) devrinde Rusya ile Zıştovi'de antlaşma yapılması, Nizam-ı Cedât adıyla yeni bir ordunun oluşturulması, Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali ve İngilizler'in desteği ile Fransızlar'ın Mısır'dan çıkarılması, İngiltere'nin Rusya ile birlikte Osmanlı Devleti'ne savaş açması, Vehhabi isyanı ve Kabakçı Mustafa isyanı (1222) önemli olaylar olarak işlenmiştir.

Sultan Mahmud dönemi (1123–1255) diğer hükümdarlardan daha geniş olarak işlenmiş olup döneme ait olaylar detaylı olarak işlenmiştir. Rusya Muharebesi, Vehhabi isyanı, Derebeylerin ortadan kaldırılması (1236), Mora vakası, Vaka-i Hayriye (1241), Navarin Vakası (1243), Rusya seferi, Mısır vakası (1247), Nizip Savaşı ve Hünkar İskeleyi Antlaşması devrin en önemli olayları arasındadır.

Sultan Abdülmecid Han (1255 – 1277) devrinin olayları ise şöyledir: Tanzimat-ı Hayriye (1255), Hidivyet-i Mısriyye, Islahat-ı Mülkiye, Kırım veya (Sivastopol) Muharebesi (1270), Paris Muahedesi (1272), Şam vukuatı, Padişahın vefatı. Muhakeme, Hülasa

Sultan Abdülaziz Han (1277–1294) döneminde ise Mısır ve Avrupa seyahatleri, Vaka-i Saire (vilayetlerin taksimi, Şura-yı Devlet, Mekteb-i Sultanî ve Mekteb-i Sanayi'nin açılması, askeri alanda yenilikler ile Yemen ve Necid'in Osmanlı'ya ilhakı), Yeni Osmanlılar (Jön Türkler), Karadağ ve Sırbistan Gailisi konuları işlenirken Sultan Murad Hamîs devrinde (1293) ise özellikle selefi hükümdarın kendi kol damarını kestiği bilgisi işlenmiştir. Ancak sayfa yırtık olduğundan dönemin diğer olaylarını burada veremiyoruz.

Sultan Abdulhamid (1294 –1327) devri anlatılırken olaylar, başlık altında verilmeyip düz yazı olarak anlatılmıştır.

4. Sultan II. Abdulhamit'in ve 31 Mart Vakası'nın Ders Kitabında İşlenmesi

Ders kitabında sıra Sultan Abdulhamit'e geldiğinde başlangıç olarak sultanın devri, devletin “ *en fena, en tehlikeli, en itibarsız* ” zamanı olarak vasıflandırılmış; bu yolla öğrencilere ihbarda bulunulmuştur. Devletin bu vasıflara bürünmesinin arkasında devleti yöneten kişinin kişilik özelliklerine ise şu şekilde yer verilmiştir. “*Bu zat ilmin, marifetin düşmanı olduğu gibi cehalete terakkiyatı asla istemez; hatta kendi biraderlerini, evladlarını bile sevmezdi. Ancak kendini düşünür, kendisi için yaşardı*” (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327: 132) .

Sultanın tahta cülusunda Kanun-ı Esasi'yi yürürlüğe koymak şartının yer alması, devlet yönetiminde yeni bir sayfanın açıldığına işaret etmektedir. Daha da önemlisi Meclis-i Mebûsan'ın açılması, bu yeniliğin ilk adımıdır. Ancak o yıllarda Rusya ile yapılacak savaş, Abdulhamit Han'ın “ *meclisi kapatıp umûr-u idareyi eline almasına ve istediği gibi hükümeti çevirip ve pek fena yollara götürmesi* ” (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327: 132) gibi talihsizliği de beraberinde getirmiştir.

Devletin hudutlarının giderek daralmasına sebep olan mağlubiyetlerin öznesi sultan Abdulhamit gösterilirken; döneminde gelişen siyasi olaylar hakkında kitapta şu ifadelere yer verilmiştir:

“Sultan Hamîd'in cülusundan bir müddet sonra Rusya Hükümeti Devlet-i Osmaniye'ye birtakım ağır şartlı tekliflerde bulundu. Bi't-tâbî kabul edilmediğinden ilan-ı harb edildi. Osmanlı askeri birkaç senelerden beri Girid, Bosna ve Hersek, Karadağ, Sırbıye muharebelerinde yorulmuş, bıkmış usanmış olduğu gibi tedârikât-ı askeriyemiz de yerinde yolunda değildi. Bununla beraber vuku'a gelen muharebelerin yarısından ziyadesinde Osmanlı askeri Ruslar'a galebe çaldı. Lakin Girid'de imdâd olmaması ve Sultan Abdulhamid'in saraydan verdiği emirlerle kumandanlar arasına nifaklar sokması yüzünden ordularımız günden güne geriledi. Ruslar Kars'ı Ardahan'ı alarak Erzurum'a ve Rumili'de ise Tuna'yı geçüb ta Ayastefanos'a kadar geldiler. Devlet mecburen Rusya ile Ayastefanos'ta bir muahede akd eyledi ki hakkımızda pek fena idi. Bereket versin İngilizler işe karıştı; kendi donanmalarını imdadımıza göndererek bu muahedeyi bozdurdular. Ve yerine (Berlin) de bir kongre yapılarak ötekine nispetle daha faideli bir muahede imzalandı. Bu muahede mucibince Romanya'nın, Sırbıye'nin krallığı tasdik olundu. Bosna ve Hersek kıtası muvakkaten Avusturya'ya verildi. Bulgaristan'da prenslik teşkil olundu. Kars, Ardahan Rusya'da bırakıldığı gibi üste de Batum verildi. Kıbrıs İngilizler'e teslim olundu. El-hasil devlet-i Osmani'ye şimdiye kadar görülmemiş bir ziyana uğradı” (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327: 133). Ayastefanos antlaşmasına gelinceye kadar yapılan muharebelerde başarılı olan ordunun vaziyetini bozan unsur, II. Abdulhamit olarak gösterilirken adı geçen antlaşmanın bozulmasında İngilizler'in hiçbir çıkarı yokmuşçasına işlendiği görülmektedir.

Abdulhamit'in saltanatında Rus muharebesi ve neticeleri dönemin en büyük vakası olarak gösterilirken muvaffakiyetle son bulan Yunan Harbi hakkında “(1)314'de Yunanistan ile harb edilerek galebe çalındı. Ve Teselya kıtası istila edildi. Avrupahlar'ın müdahalesiyle mezkûr kıta Yunan'a geri verildiği gibi fazla olarak Girid adası dört devletin idaresi altında bulunmak üzere birden alındı ” (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327: 133) bilgisi verilmiş; vakia metin içinde silik kalmıştır. 10 Temmuz 1324 Kıyam-ı Umûmîsi (II. Meşrutiyet'in İlanı) nden evvel Sultan Abdulhamit'in çekştirildiği kitapta, devlet idaresinin felce uğradığı anlatılmıştır. Ali Reşat ve Ali Seydi öğrencilere milletin çektikleri sıkıntıların kaynağı olarak Sultan II. Abdulhamit'i işaret ederlerken şu ifadelere başvurarak dönemin tasvirini yapmışlardır:

“ 1293 tarihinden 1326 tarihine kadar sultan Abdulhamid hanın memlekette yapmadığı zulüm, karıştırmadığı iş kalmadı. Binlerce gençleri mazgallarda hapishanelerde inletti. Vükela-lığa getirdiği adamların hemen yüzde doksanı casus, bi-namus adamlar idi. Kullandığı hafiyelere verilen paralar ile yapılabılır iken bütün mektepleri kapatacak bir hale getirdi. Kimsede emniyet kalmadı. Pederin evladı, evladın pederi jurnal ettiği vakia olurdu. Ahlak-ı milliyemiz pek fena halde bozuldu. Bütün erbab-ı hamiyet kan ağlıyordu. Fakat kimse sesini çıkaramıyordu” (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327: 134) ifadeleri ile istibdatın tahakkümüne değinmişlerdir. Bu yönetimin içinde suç ortakları da vardır. İstibdatın bu şekilde devam etmesi halkın seciyesini de mahvetmek anlamını taşımaktadır (Pekmen, 2013: 15)

Avrupa'ya firar eden ve oralarda neşriyat yoluyla iktidar ile mücadelelerine devam edenler için yazarlar şu ifadelere yer vermişlerdir: “ Gençlerden bir takımları Avrupa'ya kaçtı-lar. Gazetelerle bu hali âleme ilan ettiler. İttihat ve Terakki” namıyla bunların teşkil eyledikleri

TİDSAD

fırkanın bazı fedakârlıkları o esnada Rumili kıtasının kısmen ecnebiler idaresinde olmasından yani bir dereceye kadar serbest bulunmasından dolayı gizlice Rumili'ye gelerek zabitanın fikrini açtılar. Manastır ve Selanik'te (10 Temmuz sene 1324) tarihinde bir kıyam-ı umumi vukua gelecek sultan Abdulhamid'in hükümeti ve kendisini sultan tanınmayacağı ilan olundu" (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327:134). Buradan anlaşılıyor ki, bir kısmı yabancıların idaresinde bulunan Rumili topraklarında cemiyet, rahat hareket ederek sultanı ikinci defa Meşrutiyet'i ilana razı etmişlerdir. Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesinin gerekçesi muğlak bırakılarak ekseriyetle sultan II. Abdulhamit ön plana çıkarılmıştır. Kitapta bu siyasî süreç, hem taraflı olarak hem de politik olarak işlenmiştir. Öyle ki, politize anlatı sayfa sonunda sorular kısmında " *Sultan Hamid müddet-i saltanatında ne gibi fenalıklar yaptı? "* (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327:134) sorusu ile de açık bir biçimde öğrenciye empoze edilmeye çalışılmıştır. Bu türden sorular, öğrencilerin davranış ve bakış açılarını yeniden inşa etmeye yöneliktir. Diğer taraftan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içinde yer alan gençlerin fedakârlıkları, öğrencilerin nazarında cemiyete sempati beslenmesini sağlamaya yöneliktir.

İttihatçılar'ın mücahit olarak nitelendirildiği kitapta Meşrutiyet'i yeniden ilan eden sultanın tahtında bırakılması millet tarafından kendisine verilen bir lütuftur. Ancak sultan bu lütfu takdir edemeyerek bindiği dalı kesecektir. 10 Temmuz'da Meşrutiyet'in ilanı sonrasında sultan Abdulhamit'in " *el altından ve para kuvvetiyle askeri teşvik ve iğva etmesi "* (Ali Reşat- Ali Seydi, 1327:135) 31 Mart Vakası'nın miftahı olmuştur. Askeri bir isyan olan 31 Mart Vakası'nda asi askerlerin istediği şey, ahkâm-ı şeriattır. Askerlerin " *Şeriat isteriz "* (Ali Reşat - Ali Seydi, 1327:134) nidaları ile ortaya atılmaları dine karşı bir hürmetsizliğin olduğunu da düşündürmektedir. Memlekete ait tüm fenalığın sultan Abdulhamit'e atfedilmesi ile selametin onun hal' olunmasında aranması, yazarların keyfiyetine aittir. Aynı keyfiyet " *bi'l-netice Abdulhamid bütün milletin re'y ve arzusuyla ha'l olundu "* (Ali Reşat - Ali Seydi, 1327:135) düşüncesi ile dayanak bulmuştur.

Kitapta Abdulhamid'in hal' edilmesinden sonra yerine geçen biraderi sultan Mehmed Reşad Han için " *her hal ve hareket-i hümayunlarıyla millete kendilerini – baba- gibi sevdirdiler. Cenab-ı Hak muvaffak ve bi'l- hayr buyursun "* (Ali Reşat - Ali Seydi, 1327:135) denilmiştir. Önceki sultan için itinasız ifadeler kullanılırken adı geçen sultan için mültefit bir üslup kullanılmıştır. Bu anlatım tarzının benimsenmesi, yeni sultan için propaganda yapmak anlamına gelmektedir.

5. SONUÇ

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile ortaya çıkan özgürlük havasında tarih eğitimi de fazlasıyla nasibini almıştır. Özellikle II. Abdulhamid'in zalim ve müstebit olduğu vurgusunu yapan Ali Reşat ve Ali Seydi, yeni iktidarın meşrulaştırılmasını bir ölçüde uhdelerine almışlardır. Ancak bu çaba ders kitabı üzerinden amansız eleştiriler getirilerek hal' edilen hükümdarın ferdi hukukunu inkâr ettiği gibi kendisine karşı öğrencilerin algısında istihkar (aşığılanma) olunmasına yol açacaktır. Bundan başka Hamidiye bürokrasisinin su-i niyetleri aşikâr olarak anlatılırken dönemin ideolojik yapılanması İttihatçılık hakkında da bilgi verilmiştir. Sultan Abdulhamid hakkında o dönemde, intelijansiyanın oluşturduğu algı mekanizmasında tarih yazarlarının ne

TİDSAD

kadar etkilenip etkilenmediğini araştırmak başka bir çalışma konusudur. Burada çok daha önemli olanı yazarların, ders kitabında henüz olayların failleri hayatta iken tarafsız kalmamalarıdır.

Yazarların, ders kitabı aracılığı ile öğrencileri mevcut iktidara karşı bağlamaya çalışmaları ise yeni iktidarın gücünü artırmaya yöneliktir. Böylelikle Meşrutiyet'in ilan edilmesinin meşruiyetinden şüphe edilmesi önlenmiş olunacaktır. Tarih eğitiminin iktidarlara destekleyici vasıta olarak kullanılması onun metodolojik titizlikten uzak, öznel, ideolojik etkilere gayet açık olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Kitapta öğretim ilke ve yöntemlerinin gelişme gösterdiği söylenebilir. Kitap, öğrenci merkezli yani öğrenci açısından düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir. Çünkü muhakeme soruları, öğrencilerin kendi özerkliklerini sağlamayı mümkün kılacaktır. Kitapta olayların tasvirini gösteren resimler, hükümdar ve devlet adamlarının resimleri, fotoğraflar ile haritaların yer alması dönemin tarih eğitiminde şüphesiz önemli yeniliklerdendir. Görsel materyallerin ders kitaplarına girmesi öğretim ilke ve yöntemlerinin vazgeçilmezi olan yaratıcılık ve hayal gücünü kullanmaya katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak yazarlar, ders kitabını aktif ve belirleyici güç olarak kullanmışlardır. Bu gücü kullanırlarken etkin ve tepkisel davranmışlardır. Endişe verecek ölçüde olumsuz anlatımlar, sadece en son iktidarın çerçevesine oturtulmuş söylemler, yeni bağlılık biçimleri sağlamaya yöneliktir.

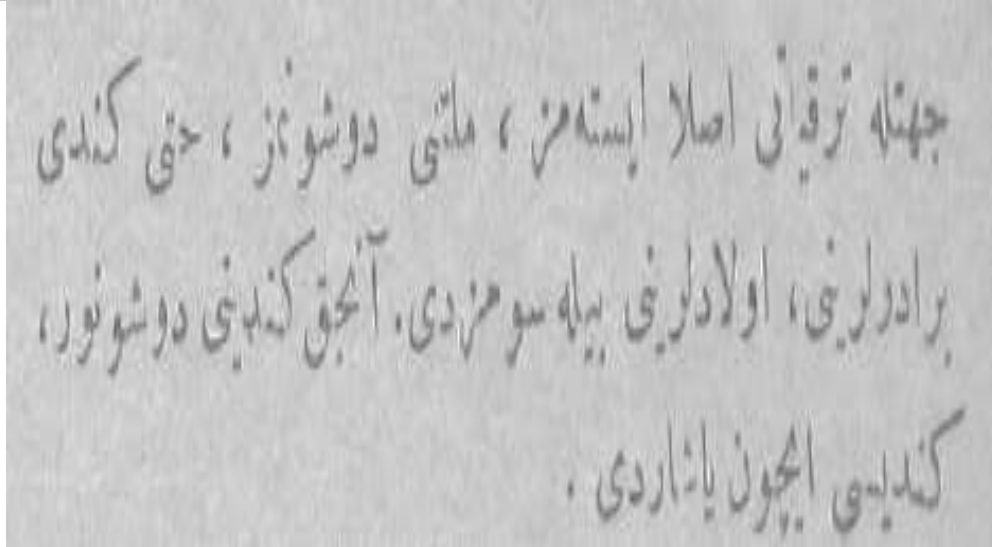
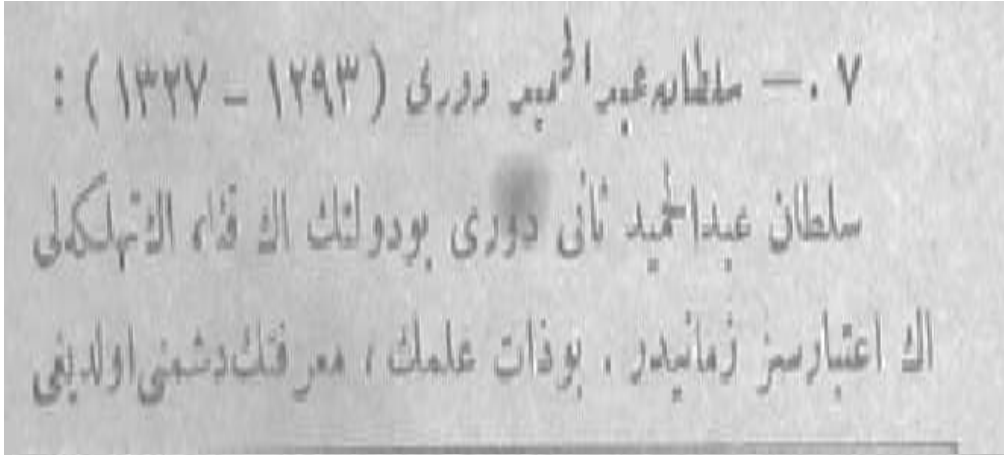
6. KAYNAKLAR

- Akagündüz, Ümüt (2014). Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Kahraman ve Hanedan Merkezli Tarih Öğretimi: Haritalı Küçük Tarih-i Osmani ve Hülasa-i Tarih-i Osmani. Türk Tarih Eğitimi Dergisi, 3(2), 112- 143
- Ali Reşat- Ali Seydi (1327/ 1911). Tarih-i Osmani Resimli ve Haritalı. Dersaadet: Karâbet Matbaası
- Pekmen, Mahir Said (2013). 31 Mart Hatıraları İsyân Günlerinde Bir Muhalif Mahir (Haz. Hasan BABACAN- Servet AVŞAR). Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Çalen, Mehmet Kaan (2013). II. Meşrutiyet Döneminde Türk Tarih Düşüncesi. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Doğan, Nuri. (1994). İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876- 1918). İstanbul: Bağlam Yayınları
- Gümüşer, Özlem (2017). 1869'dan 1913'e Kadar Rüşdiye Mekteplerinde Okutulan Tarih Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sivas
- Safran, Mustafa (2006). " Osmanlı Tarihi Öğretimi ve Osmanlı İmajı " Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler. Ankara: Gazi Kitabevi

Türk, İbrahim Caner (2014). Âyanzâde Namık Ekrem (1878-1917)'in Maarif Adlı Risalesine Göre II. Meşrutiyet Dönemi Başlarında Osmanlı Devleti'nde Maarifin Durumu. Erzin-
can Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 64-75

EKLER

1. Tarih-i Osman-i (Resimli ve Haritalı) Adlı Kitapta II. Abdulhamit Devri ve 31 Mart Vakası Dönemini Gösteren Sayfalar

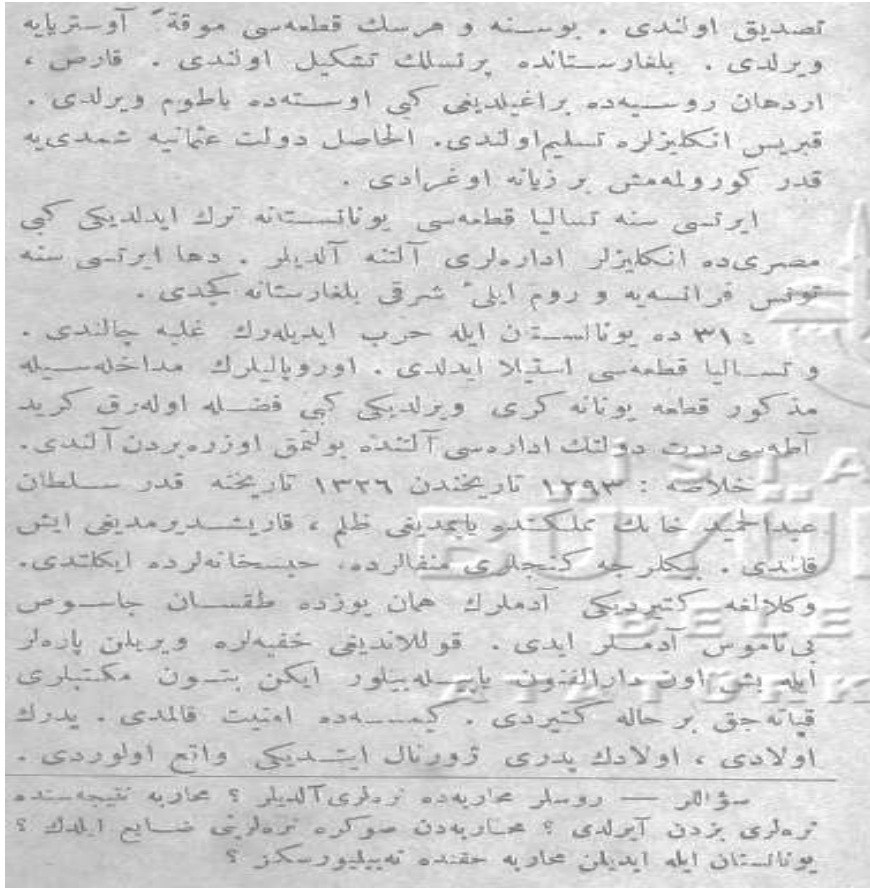
سلطان مراد خامسك مرض معلومندن دولايي خلع
ایدلبکی زمان ولی عهد عبدالحمید افندی (قانون اساسی) یی
ویرمک شرطیله تخت عثمانی به اجلاس ایدلمشده یی . فی الحقیقه

چلونی متعاقب قانون اساسی اعلان ایدلدی و مجلس مبعوثان
آچیلدی . بو مجلس او سنه و ایرکی سنه طویلاندی ایسه ده

ساقان حمید بوتلردن خوشلاتندی . مع حذا عجمیلک سیبیله
بوتلرده ایی برایش کوره مدیلر . او حصره لرده روسیه محاربه سی
اولدیغندن عبدالحمید خان بروسبیله ایله مجلسی قیادتدی . بردها

آجدى . امور ادارى نه آدى . ايستديكى كې حكومتي
چويردى و فقط يك انا يولاره كوتوردى .
سلطان حيدك جلوسندن بر مدت صوكره روسيه حكومتي
دولت عثمانيه بر طساقم آخر شرطلى تكيقلرده بولدى .
بالطبع قبول ايديله بديكندن اعسلان حرب ايديلى . عثمانلى
عسكرى بر قاچ سنه اردن برى كرىد ، بوسنه و هرسك ، قره
طاغ ، صربيه محاربه لرندە يورولمش ، بيقوب اوصانمش اولدينى
كې تداركات عسكريه مزده برنده ، يولنده دككدى . بونكله
برابر وقوعه كلن محاربه لرك ياريسندن زياده سنده عثمانلى عسكرى
روسلره غلبه چالدى . لکن كرىده امداد اولماسى و سلطان
عبدالحيدك سرايدن ويرديكى امرلرله قوماندانلر آره سنه نفاقلر
صوقسى بوژندن اردولرمن كوندن كونه كرىلدى . روسلر
قارصى . اردهانى آلهرق ارضرومه و روم ايديله ايشه طونه
كجوب تا آيسته قانوسه قدر ككديلر . دولت مجبوراً روسيه ايله
آيسته نوسده بر معاهده عقد ايديلى كه حقمزده يك فنا ايديلى .
بركت و يرسون انگليزلر ايشه قازيشدى ؛ كندى دونمالينى
امداد مزه كوندرك بومعاهده بى بولديركلر . و بوسنه (برلين) كه
بر قونقره باييلهرق اوتنه كنه اسبتله ده قاندهلى بر معاهده
امضالاندى . بومعاهده موجبنجه رومانيانك ، صربيه نك قرالنى
سؤاللر — ايلىك قانون اساسيمز نه زمان اعلان اولدى؟ مجلس
مبعوثان قاچ سنه طر بلاندى؟ صوكره نه اولدى؟ روسيه محاربه سى
ناصل باشلادى و ناصلى بيتدى؟

2. Tarih-i Osman-i (Resimli ve Haritalı) adlı kitapta II. Abdulhamit Devri ve 31 Mart Vakası Dönemini Gösteren Sayfaların Transkripsiyonu

“ Sultan Abdulhamid devri bu devletin en fena, en tehlikeli en itibarsız zamanıdır. Bu zat ilmin, marifetin düşmanı olduğu gibi cehalete terakkiyatı asla istemez; hatta kendi biraderlerini, evladlarını bile sevmezdi. Ancak kendini düşünür, kendisi için yaşardı. Sultan Murad-ı Hamîs'in maraz-ı malûmundan dolayı ha'l edildiği zaman Abdulhamit Efendi (Kanun-ı Esâsî) yi vermek şartıyla taht-ı Osmanî'ye iclâs edilmişti. Fîl-hakîka cülusunu müteakib Kanun-u Esasî ilan edildi ve Meclîs-i Mebûsan açıldı. Bu meclis o sene ve ertesi sene toplandı ise de sultan Hamîd bunlardan hoşlanmadı. Mâ hazâ acemilik sebebiyle bunlarda iyi bir iş göremediler. O sıralarda Rusya muharebesi olduğundan Abdulhamîd Han bir vesile ile meclisi kapattı. Bir daha açmadı. Umûr-u idareyi eline aldı. İsteddiği gibi hükümeti çevirdi ve fakat pek fena yollara götürdü.

Sultan Hamîd'in cülusundan bir müddet sonra Rusya Hükümeti Devlet-i Osmaniye'ye birtakım ağır şartlı tekliflerde bulundu. Bi't-tâbî kabul edilemediğinden ilan-ı harb edildi. Osmanlı askeri birkaç senelerden beri Girid, Bosna ve Hersek, Karadağ, Sırbıye muharebelerinde yorulmuş, bıkmış usanmış olduğu gibi tedârikât-ı askeriyemiz de yerinde yolunda değildi. Bununla beraber vuku'a gelen muharebelerin yarısından ziyadesinde Osmanlı askeri Ruslar'a galebe çaldı. Lakin Girid'de imdâd olmaması ve Sultan Abdulhamid'in saraydan verdiği emirlerle

TİDSAD

kumandanlar arasına nifaklar sokması yüzünden ordularımız günden güne geriledi. Ruslar Kars'ı Ardahan'ı alarak Erzurum'a ve Rumili'de ise Tuna'yı geçüb ta Ayastefanos'a kadar geldiler. Devlet mecburen Rusya ile Ayastefanos'ta bir muahede akd eyledi ki hakkımızda pek fena idi. Bereket versin İngilizler işe karıştı; kendi donanmalarını imdadımıza göndererek bu muahedeyi bozdurdular. Ve yerine (Berlin) de bir kongre yapılarak ötekine nispetle daha faideli bir muahede imzalandı. Bu muahede mucibince Romanya'nın, Sırbıye'nin krallığı tasdik olundu. Bosna ve Hersek kıtası muvakkaten Avusturya'ya verildi. Bulgaristan'da prenslik teşkil olundu. Kars, Ardahan Rusya'da bırakıldığı gibi üste de Batum verildi. Kıbrıs İngilizler'e teslim olundu. El-hasil devlet-i Osmani'ye şimdiye kadar görülmemiş bir ziyana uğradı.

Ertesi sene Teselya kıtası Yunanistan'a terk edildiği gibi Mısır'ı da İngilizler idareleri altına aldılar. Daha ertesi sene Tunus Fransa'ya ve Rumili Şark-ı Bulgaristan'a geçti.(1)314'de Yunanistan ile harb edilerek galebe çalındı. Ve Teselya kıtası istila edildi. Avrupalılar'ın müdahalesiyle mezkûr kıta Yunan'a geri verildiği gibi fazla olarak Girid adası dört devletin idaresi altında bulunmak üzere birden alındı.

1293 tarihinden 1326 tarihine kadar sultan Abdulhamid hanın memlekette yapmadığı zulüm, karıştırmadığı iş kalmadı. Binlerce gençleri mazgallarda hapishanelerde inletti. Vükelağa getirdiği adamları hemen yüzde doksan casus, bî-namus adamlar idi. Kullandığı hafiyelere verilen paralar ile yapılabilir iken bütün mektepleri kapatacak bir hale getirdi. Kimsede emniyet kalmadı. Pederin evladı, evladın pederi jurnal ettiği vakıta olurdu. Ahlak-ı milliyemiz pek fena halde bozuldu. Bütün erbab-ı hamiyet kan ağlıyordu. Fakat kimse sesini çıkaramıyordu. Gençlerden bir takımları Avrupa'ya kaçtılar. Gazetelerle bu hali âleme ilan ettiler. " İttihat ve Terakki " namıyla bunların teşkil eyledikleri fırkanın bazı fedakârlıkları o esnada Rumili kıtasının kısmen ecnebiler idaresinde olmasından yani bir dereceye kadar serbest bulunmasından dolayı gizlice Rumili'ye gelerek zabitanın fikrini açtılar. Manastır ve Selanik'te (10 Temmuz sene 1324) tarihinde bir kıyam-ı umumi vukua gelerek sultan Abdulhamid'in hükümeti ve kendisini sultan tanınmayacağı ilan olundu. Abdulhamid korkusundan tekrar Kanun-u Esasî'yi ilan eyledi. Mücahidler bunun üzerine kendisini tahtında bırakarak peder gibi sevmeye başladılar. Lakin Abdulhamid milletin bu lütfunu takdir edemeyerek el altından ve para kuvvetiyle askeri teşvik ve iğva etti. (31 Mart sene 1326 Salı) günü İstanbul'daki bütün asâkir ellerinde mavzer tüfenkleri olduğu halde Meclis-i Mebusân'ın kapısına geldiler. (Şeriat isteriz) diye ortaya atıldılar. Birçok bî-günah genç zabitleri öldürdüler. Hükümeti ellerine aldılar. Bereket versin ki merkezi Selanik olan Üçüncü Ordu-yu Osmânî ile İkinci Ordu on gün içinde İstanbul'a gelüb feth ettiler. Mürtecileri asdılar. Öldürdüler. Ve bi'l-netice Abdulhamid bütün milletin re'y ve arzusuyla ha'l olundu. (14 Nisan sene 1325) Yerine biraderi sultan Mehmed Raşid Han Hazretleri bi'l-yemin ve'l-ikbâl culûs buyurarak her hâl ve hareket-i hümayunlarıyla millete kendilerini baba gibi sevdirdiler. Cenab-ı Hâk muvaffak bi'l-hayr buyursun."